

KLASTRY JAKO CZYNNIK ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA OBSZARACH WIEJSKICH

Justyna Socińska
Uniwersytet Opolski

Abstrakt. Zrównoważony rozwój jest jednym z wyznaczników strategicznego myślenia i bieżącego działania współczesnych przedsiębiorstw, inaczej mówiąc – pewną okolicznością, w której przychodzi przedsiębiorstwom działać. Jest to wprawdzie okoliczność ważna i mająca daleko idące reperkusje, ale nie jedyna. Przedsiębiorstwa powinny ją zatem w swym działaniu uwzględniać, dostosowywać się do niej i korzystać z jej istnienia, co nie znaczy, że powinna i może ona być jedyną determinantą ich funkcjonowania. Powinny ją uwzględniać także klastry, zwłaszcza te, które funkcjonują na obszarach wiejskich.

Słowa kluczowe: klaster, zrównoważony rozwój

WSTĘP

Zrównoważony rozwój jest identyfikowany przede wszystkim ze stosowaniem rozwiązań proekologicznych. Należy jednak pamiętać, że obszar środowiska stanowi tylko jeden z filarów owej koncepcji. Pozostałe dwa obszary, tzn. społeczeństwo i ekonomia, są równie istotne z punktu widzenia gospodarowania zarówno całą gospodarką, jak i poszczególnymi organizacjami, przedsiębiorstwami, czy nawet gospodarstwami domowymi. Na powodzenie wdrażania ekonomii zrównoważonego rozwoju może wpływać brak konkretnej metody wyznaczania punktu równowagi dla poszczególnych podmiotów gospodarczych oraz całej gospodarki narodowej i światowej. Należy się zastanowić nad tym, jak zmienić dotychczasowe przyzwyczajenia przedsiębiorców w kreacji krótkookresowego zysku o charakterze ilościowym na działania generujące zarówno wzrost, jak i rozwój gospodarczy.

W literaturze i praktyce gospodarczej coraz częściej wskazuje się na klastry, jako te, które mogą mieć duże znaczenie w procesie wzrostu i zwiększania konkurencyjności regionów i całej gospodarki. Mogą także przesądzić o rozwoju obszarów wiejskich.

Organizacje skupione w klastrze to struktury oparte na wzajemnych relacjach przedsiębiorstw niepowiązanych kapitałowo o charakterze kooperacyjnym. Relacje te mają głównie postać powiązań poziomych, co daje możliwość zdecentralizowanego planowania i kontroli elementów sieci. Powiązania między przedsiębiorstwami w ramach tych struktur mają charakter długookresowy, co z kolei pozwala na osiąganie znacznie większych korzyści, niż gdyby przedsiębiorstwa zawierały między sobą związki o charakterze doraźnym [Cygler 2002]. Rola i znaczenie klastrów w rozwoju regionalnym coraz częściej jest dostrzegana, dyskutowana i opisywana w literaturze, oraz w dokumentach rządowych, jest także przedmiotem szkoleń i konferencji naukowych. Coraz częściej również wskazuje się na pozycję i znaczenie klastrów w aktywizacji obszarów wiejskich. Podkreśla się ich rolę we wspomaganiu procesów zrównoważonego rozwoju.

Klastry są szansą na łączenie sił i środków przedsiębiorstw z pokrewnych branż w celu poprawy ich konkurencyjności i efektywności. Oprócz już dzisiaj funkcjonujących wysoko rozwiniętych klastrów istotne wydaje się tworzenie struktur klastrowych także wśród przedsiębiorczości podstawowej, w tym wśród przedsiębiorstw rolniczych. Struktury typu klastrowego mogą odegrać ważną rolę we wspomaganiu procesów zrównoważonego rozwoju.

Celem niniejszego opracowania jest próba zasygnalizowania pozytywnego wpływu tworzenia inicjatyw klastrowych na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

W przyjętym w 1987 roku Raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju zrównoważony rozwój jest definiowany jako proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom. Jest to definicja powszechnie używana i najczęściej przytaczana w różnych opracowaniach. Inną często wskazywaną definicją jest ta, według której zrównoważony rozwój to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń [Prawo ochrony... 2001]. Powyższe definicje wskazują, że zrównoważony rozwój jest procesem długotrwałym, który uwzględnia trzy podstawowe wymiary: ekonomiczny, ekologiczny i społeczny. Istotą zrównoważonego rozwoju jest zachowanie równowagi między celami realizowanymi w tych wymiarach – produkcyjnymi, ekonomicznymi i ekologicznymi. Odnosząc je do obszarów wiejskich, można wskazać, że [Harasim 2010]:

1. cel produkcyjny to przede wszystkim dążenie do wytworzenia odpowiedniej ilości produktów rolnych o właściwościach wymaganych przez konsumenta lub przemysł przetwórczy,

2. cel ekonomiczny to dążenie do wypracowania dochodu rolniczego, zapewniającego godziwy poziom życia rolnika i umożliwiający rozwój gospodarstwa rolnego,
3. cel ekologiczny sprowadza się do zapewnienia w dłuższym czasie równowagi agroekosystemu i zapobiegania degradacji środowiska naturalnego.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich został wyraźnie zasygnalizowany w „Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013” [2005]. Celem nadrzędnym tej strategii jest poprawa warunków życia i pracy mieszkańców wsi przez wzrost gospodarczy, z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska. Cel ten powinien być osiągnięty przez realizację celów szczegółowych strategii, takich jak: wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, poprawa konkurencyjności rolnictwa oraz wzmocnienie przetwórstwa rolno-spożywczego dla poprawy jakości i bezpieczeństwa żywności. Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich może nastąpić między innymi przez kształtowanie polityki rolnej w zgodzie z wymogami środowiska i z zachowaniem walorów krajobrazowych [Staniak 2009]. Istotnym elementem tej polityki mogą być klasy, a ich rozwój może warunkować zrównoważony rozwój obszarów wiejskich z zachowaniem walorów i zasobów przyrodniczych.

KONCEPCJA KLASTRA

W ostatnich latach zarówno teoretycy, jak i praktycy życia gospodarczego wskazują, iż jedną z bardziej efektywnych form wspierania rozwoju regionalnego jest polityka promująca powstawanie organizacji sieciowych (*networking*), czyli struktur opartych na wzajemnych relacjach przedsiębiorstw niepowiązanych kapitałowo o charakterze kooperacyjnym. Relacje te mają głównie postać powiązań poziomych, co daje możliwość zdecentralizowanego planowania i kontroli elementów sieci. Powiązania między elementami struktur sieciowych mają charakter długookresowy, co z kolei pozwala na osiąganie znacznie większych korzyści, niż gdyby uczestnicy sieci zawierali między sobą związki o charakterze doraźnym [Cygler 2002].

Najbardziej rozwiniętą formą układów sieciowych są formy klastrowe. Różnica pomiędzy siecią a klastrem sprowadza się do tego, że struktury klastrowe charakteryzują się koncentracją geograficzną, a struktury sieciowe nie zawsze. Ponadto w klastrach występuje większy stopień integracji z otoczeniem instytucjonalno-organizacyjnym prowadzenia działalności gospodarczej niż w strukturach sieciowych. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że klastrowe stanowi wyższy stopień rozwoju nowoczesnych form funkcjonowania przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich. To właśnie w klastrach upatruje się szans rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, zwiększania ich konkurencyjności oraz efektywnego funkcjonowania w warunkach postępujących procesów globalizacji. Ponadto są one jednym z najskuteczniejszych narzędzi polityki gospodarczej, których celem jest stymulowanie konkurencyjności i innowacyjności obszarów, na których występują. Istotą idei klastrowych jest stymulowanie współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami życia gospodarczego, rozwój przedsiębiorczości oparty na sieci jednostek kooperujących, a nie indywidualnie funkcjonujących jednostkach. Klasy mogą występować także na obszarach wiejskich – w rolnictwie. Polskie rolnictwo, podobnie jak pozostałe gałęzie gospodarki narodowej, musi dostosować się do wymogów Unii Europejskiej, do uwarunkowań znacznie szerszego i bardziej wyma-

gającego rynku. W związku z tym konieczne jest podjęcie rywalizacji konkurencyjnej zarówno w skali lokalnej, jak i międzynarodowej. Tymczasem pozycja konkurencyjna polskiego rolnictwa, obecnie bardzo rozdrobnionego i zacofanego, jest niska. Jedną z możliwości zmiany takiego stanu jest integrowanie się gospodarstw rolnych [Szymoniuk 2003]. Światowe doświadczenia ostatnich lat wskazują, że łączenie się w sieci lokalnie skoncentrowanych gospodarstw rolnych lub firm, przy współudziale instytucji usługowych, naukowych i samorządowych, poprawia efektywność ich funkcjonowania. Umożliwia osiąganie dodatkowych zysków, większy udział w rynku, ciągle wprowadzanie innowacji w produkcji, usługach lub zarządzaniu oraz zmniejszanie lokalnego bezrobocia [Szymoniuk 2003]. W związku z tym w literaturze przedmiotu, a także w praktyce gospodarczej coraz częściej wskazuje się klastry jako element aktywizujący obszary wiejskie. Klastry mogą stymulować zrównoważony rozwój tych obszarów.

Chcąc zdefiniować klaster, należy zaznaczyć, że przyjmuje się różne jego definicje ze względu na potrzeby różnych działań i programów wspierania tego typu inicjatyw. Klaster to według Portera [2001] geograficzna koncentracja wzajemnie powiązanych przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych dostawców, przedsiębiorstw z innych powiązanych sektorów i branż oraz instytucji otoczenia gospodarczego wzajemnie konkurujących oraz współpracujących. Według UNIDO [1999], klastry to regionalne i terytorialne koncentracje firm produkujących i sprzedających podobne lub komplementarne produkty, a przez to zmuszonych do przewyższania podobnych problemów i wyzwań. W rezultacie może to przyczyniać się do powstawania wyspecjalizowanych dostawców maszyn i surowców oraz rozwoju fachowych kompetencji i umiejętności, a także do szybszego rozwoju specjalistycznych i zindywidualizowanych usług. W Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z grudnia 2006 roku w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi „przez klaster rozumie się przestrzenną i sektorową koncentrację podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności oraz co najmniej dziesięciu przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy”.

Podsumowując, klaster możemy określić jako zgrupowanie przedsiębiorców przede wszystkim z jednej branży dominującej plus branże pokrewne, którzy widzą we współpracy wspólny cel. Podstawową zasadą funkcjonowania klastrów jest współpraca na rzecz wspólnego dobra albo rozwiązania wspólnego problemu. Z chwilą kiedy pojawia się problem, należy najpierw określić wspólny cel. Jeśli jest on już określony, to trzeba zastanowić się, w jaki sposób chcemy go wspólnie osiągnąć oraz jakie możemy odnieść korzyści ze wspólnego działania. Jak wynika z wcześniej przytoczonych definicji, klastry to grupy niezależnych przedsiębiorstw, które podejmują wspólne przedsięwzięcia gospodarcze. Przedsiębiorstwa te mogą równocześnie ze sobą konkurować i współpracować. Klastry różnią się od innych rodzajów współdziałania przedsiębiorstw przede wszystkim przez:

1. kierowanie przez przedsięwzięcia, a nie przez organy,
2. brak wspólnego kapitału.

Klastry mogą powstawać zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Stanowią formę rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Najczęściej są to formy ukierunko-

wane na społeczności lokalne. Klasy umożliwiają tworzenie środowiska dla przedsiębiorczości. Inaczej mówiąc, są bardzo dobrą formą jej wspierania. Dlatego mogą odegrać bardzo ważną rolę w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej, tym bardziej że obecnie aktywność na obszarach wiejskich nie ogranicza się wyłącznie do pracy w rolnictwie. (Praca w rolnictwie przestała być wyłącznym źródłem dochodów gospodarstw rolnych.) Tereny wiejskie w coraz mniejszym stopniu charakteryzują się monofunkcyjnością. Ponadto obszary wiejskie są obecnie trudne do zdefiniowania, ponieważ coraz częściej postrzegają się je w szerszym kontekście i wykracza się poza samo pojęcie wsi oraz kryterium położenia poza granicami administracyjnymi miast [Rolnictwo... 2009]. Jednak obszar wiejski można zdefiniować jako tereny położone poza granicami administracyjnymi miast, co oznacza, że są to gminy wiejskie lub części wiejskie gmin miejsko-wiejskich [Kryterium wyodrębnienia zostało dokonane na podstawie podziału terytorialnego według rejestru TERYT (Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju)].

Zgodnie z definicją OECD za wiejskie obszary uznaje się tereny o gęstości zaludnienia do 150 osób na kilometr kwadratowy. Z kolei kryterium EUROSTAT klasyfikuje obszary jako wiejskie, gdy gęstość zaludnienia wynosi do 100 osób na kilometr kwadratowy. Z tych definicji wynika więc, że obszary wiejskie w Polsce stanowią odpowiednio 91,0% oraz 85,7%. Z kolei dla potrzeb unijnego wsparcia z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich przyjęto, że obszary wiejskie to miejscowości znajdujące się w granicach administracyjnych:

- gmin wiejskich,
- gmin miejsko-wiejskich z wyłączeniem miast liczących powyżej 20 tys. mieszkańców,
- gmin miejskich z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców.

Na tych obszarach dużą rolę w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej mogą odegrać klasy. W ramach klasy tworzonego na obszarach wiejskich mogą funkcjonować takie jednostki, jak:

- stowarzyszenia lub zrzeszenia agroturystyczne,
- pobliskie gospodarstwa rolne dostarczające naturalne produkty żywnościowe (nabiał, miód, jaja itp.), świadczące usługi (np. kuligi, ogniska) lub prowadzące wynajem sprzętu,
- ośrodki doradztwa rolniczego,
- lokalne władze samorządowe,
- szkoły o profilu rolniczym,
- przedsiębiorstwa oferujące produkty pamiątkowe, a także odzież czy wyposażenie wnętrz wykonane przez lokalnych rzemieślników i twórców ludowych.

Klasy mogą wpłynąć na intensyfikację inicjatyw gospodarczych podejmowanych przez samych rolników, ludność zamieszkującą obszary wiejskie i organizacje rolnicze. Mogą też być nawiązaniem do tradycji polskiej wsi. Jednak przede wszystkim mogą przyczynić się do integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb ludności zamieszkującej obszary wiejskie zarówno współcześnie, jak i w przyszłości. Oprócz tego, argumenty przemawiające za rozwojem klas na obszarach wiejskich to [www.klasy.org 2012]:

1. Niskie ryzyko inwestycji, co skłania rolników do zaangażowania posiadanego majątku w przedsięwzięcia.
2. Integracja wiejskich podmiotów gospodarczych, umożliwiającą obniżenie kosztów i pozostawienie na wsi większego odsetka wypracowanej tam wartości dodanej.
3. Gospodarstwa rolne zostają włączone do gospodarki na zasadach równych z innymi podmiotami.
4. Na wsi tworzy się środowisko do rozwoju nowych technologii (klastry jako klient dla firm informatycznych oraz zaangażowanie klastrów w rozwój informatyki i telekomunikacji).

Istotne jest, że rozwój klastrów może być czynnikiem dynamizującym działalność gospodarczą na obszarach wiejskich oraz zapewniać długookresowe korzyści dla funkcjonujących w ich ramach podmiotów, przekładając się także na wzrost konkurencyjności i innowacyjności obszarów wiejskich.

KLASTRY NA OBSZARACH WIEJSKICH – PRZYKŁADY

Można się pokusić o stwierdzenie, że struktury klastrowe są skutecznym mechanizmem koncentrowania zasobów i środków oraz jednym z najlepszych sposobów stymulowania współpracy poziomej w gospodarce. Wpływają na generowanie i przyspieszanie procesów innowacyjnych oraz odgrywają znaczną rolę jako biegun wzrostu w skali regionu, a nawet kraju.

„Dolina Ekologicznej Żywności” jest klastrem jednoczącym różne podmioty, które działają na rzecz propagowania i rozwoju żywności ekologicznej w województwie lubelskim. Koncepcja owego klastra powstała w wyniku realizacji projektu unijnego „Strategia Doliny Ekologicznej Żywności”. Inicjatorem pomysłu było Stowarzyszenie EkoLubelszczyzna, które wspierały lokalne władze województwa. W 2010 roku rozpoczęto realizację kolejnego projektu unijnego o nazwie „Rozwój klastra Dolina Ekologicznej Żywności”. Członkowie klastra to przede wszystkim firmy, które mają możliwości i co najważniejsze, bogate doświadczenie w uprawie ekologicznej żywności. Koordynatorem klastra jest Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowy Instytut Badawczy w Puławach. Zadaniem koordynatora jest wspieranie rozwoju klastra jako ponadregionalnej struktury współpracy.

Klaster skupia się na rozwoju współpracy pomiędzy ośrodkami naukowymi, podmiotami działającymi na rzecz innowacyjności oraz przedsiębiorcami zajmującymi się produkcją, przetwórstwem i dystrybucją produktów ekologicznych. Organizacji zależy na zwiększeniu konkurencyjności i innowacyjności oferty klastra przez wprowadzanie nowych lub udoskonalonych produktów i usług. Działania klastra mają wymierny wpływ na zwiększenie skali produkcji ekologicznej oraz wzrost liczby miejsc pracy w sektorze produkcji ekożywności m.in. przez bliską współpracę sieciową i promowanie wspólnej oferty produktów i usług klastra. Sztandarowymi produktami klastra są: ekologiczne, tłoczone na zimno oleje lniane i rzepakowe, sękacz podlaski, kiełbasa swojska, ekologiczny żeń-szeń i jego produkty, owoce miękkie oraz przetwory owocowe i warzywne, pieczywo ekologiczne.

Przez działania promocyjne, takie jak organizacja spotkań, seminariów i konferencji, klaster wpływa na zwiększenie popytu na produkty ekologiczne oraz poprawę dostępu

do kompleksowej informacji i wiedzy dotyczącej produkcji, przetwórstwa i marketingu produktów ekologicznych. Członkowie klastra mają możliwość korzystania z tematycznego portalu z systemem usług informatycznych. Natomiast aby lepiej przybliżyć ofertę klastra konsumentom, zakupiono mobilną ekspozycję wystawienniczą do prezentowania wspólnej oferty klastra. W ramach działań klastra, prowadzi się również niezbędne badania i analizy związane z produkcją, przetwarzaniem i marketingiem produktów ekologicznych.

Klaster ma charakter otwarty i do jego struktur mogą przystąpić podmioty i organizacje zainteresowane rozwojem produkcji ekologicznej żywności na terenie Polski Wschodniej (z województw: lubelskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego) [Klasy w województwie lubelskim 2011].

Klaster Lubuski Szlak Wina i Miodu powstał w listopadzie 2006 roku. Jego powołanie jest nawiązaniem do 800-letniej tradycji regionu, a także sposobem promowania lokalnych produktów oraz ekoturystyki. Celem Klastra jest zwiększenie konkurencyjności oraz wykorzystanie szans, jakie stwarza przedsiębiorcom internacjonalizacja. Szlak jest swoistego rodzaju produktem turystycznym, utworzonym w oparciu o możliwości województwa lubuskiego, a zwłaszcza Zielonej Góry, uznawanej za „polską stolicę wina”, związanym z produktami regionalnymi wpisanymi na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, m.in. winem, miodem pitnym i miodem pszczelim. Klaster zrzesza 44 podmioty, m.in. winiarzy, pszczelarzy, hotele oraz placówki muzealne, jednostki samorządu terytorialnego. Szlak Wina i Miodu jest przykładem inicjatywy oddolnej, wychodzącej od przedsiębiorców. Fundamentem Klastra Lubuski Szlak Wina i Miodu jest Zielonogórskie Stowarzyszenie Winiarskie, będące branżową organizacją społeczną skupiającą firmy, dostawców oraz producentów branży winiarskiej. Członkowie Klastra komunikują się za pomocą poczty elektronicznej i forum, dostępnego na wspólnej stronie internetowej, która jest doskonałym źródłem informacji i pozwala zainteresowanym na zapoznanie się z opiniami oraz doświadczeniami ludzi z branży.

Aby realizować statutowe cele, Zielonogórskie Stowarzyszenie Winiarskie organizuje szkolenia i konferencje naukowe na temat winiarstwa oraz zmian w prawie. Współpracuje z jednostkami naukowo-badawczymi w kraju i za granicą, przez co ułatwia swoim członkom dostęp do fachowej wiedzy. Reprezentuje także lubuskich winiarzy przed właściwymi organami w procesie tworzenia przepisów prawnych związanych z ich branżą.

Stowarzyszenie uczestniczy w dostosowywaniu oferty edukacyjnej do potrzeb lubuskiego rynku pracy – działania członków Zielonogórskiego Stowarzyszenia Winiarskiego przyczyniły się do powstania w 2008 roku klasy winiarskiej w Zespole Szkół i Placówek Kształcenia Zawodowego w Zielonej Górze.

Klaster Lubuski Szlak Wina i Miodu to produkt turystyczny, integrujący ofertę turystyczną winiarzy i pszczelarzy znajdujących się na szlaku. Jest to tzw. produkt sieciowy, ponieważ oferuje wydarzenia i imprezy oraz obiekty i usługi mające wypromować produkty regionalne i ciekawe miejsca Ziemi Lubuskiej [Klasy w województwie lubuskim 2011].

„Dolina Zdrowia” to ciechociński Klaster Uzdrawiskowy, utworzony przez Stowarzyszenie Komisja Zdrojowa w celu zdynamizowania rozwoju firm Ciechocinka, działających w sektorze uzdrawiskowo-turystycznym. Priorytetowym przesłaniem klastra jest nawiązanie i zacieśnienie współpracy pomiędzy konkurującymi ze sobą firmami i zwią-

zanymi z nimi instytucjami otoczenia biznesu, ośrodkami B+R i samorządami. Obecnie Klastrer zrzesza 17 podmiotów z branży lecznictwa uzdrowiskowego i turystyki. Podmiotem koordynującym działania Ciechocińskiego Klastra Uzdrawiskowego „Dolina Zdrowia” jest Stowarzyszenie Komisja Zdrojowa z siedzibą w Ciechocinku. Podstawowym przedmiotem działalności podmiotu koordynującego jest działalność na rzecz przedsiębiorców, promocji ich produktów, współpracy z uczelniami, szkołami, instytucjami naukowymi, jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz organami administracji samorządowej, a także przygotowywanie wniosków w celu pozyskania środków pomocowych z Unii Europejskiej. Koordynator zapewnia wszystkim podmiotom funkcjonującym w ramach Klastra równy dostęp do usług, szkoleń, materiałów, środków trwałych i wyposażenia powstałego lub nabytego podczas działalności. Koordynator Klastra zamierza doprowadzić do zmian organizacyjno-techniczno-technologicznych w firmach zgrupowanych w Klastrze, które z aktywnym udziałem tych firm oraz wsparciem uczelni wyższych, sektora otoczenia biznesu i władz administracyjnych, doprowadzą do konsolidacji lokalnej branży uzdrawiskowej i turystycznej oraz wypromowania jej produktów i usług. Zmiany te przyczynią się do wzmocnienia pozycji województwa kujawsko-pomorskiego jako głównego pod względem uzdrawiskowym i turystycznym zarówno na rynku krajowym, jak i zagranicznym. Klastrer nie posiada zunifikowanego produktu. W ramach wspólnych aktywności marketingowych promowane są usługi poszczególnych podmiotów.

Klastrer zrzesza podmioty oferujące usługi w zakresie lecznictwa uzdrawiskowego i rehabilitacyjnego. Świadczenia zdrowotne obejmują schorzenia narządu ruchu o podłożu reumatycznym, ortopedycznym i neurologicznym (SM), układu krążenia i górnych dróg oddechowych. Oferowanych jest wiele zabiegów z zakresu: balneoterapii, fizykoterapii, hydroterapii, kinezyterapii, masażu leczniczego.

Członkowie klastra oferują również usługi typu SPA i turystyki biznesowej. Zrzeszone firmy dysponują ośrodkami o wysokim standardzie pobytu połączonego z doskonale wyposażonymi w urządzenia i kadre gabinetami leczniczymi oraz nowoczesnym zapleczem konferencyjnymi [Klastry w województwie kujawsko-pomorskim 2011].

PODSUMOWANIE

Rola klastrów stale wzrasta, zwłaszcza w rozwoju rynku lokalnego. Szczególnie wielką rolę mogą odegrać klastry w rozwoju zrównoważonym obszarów wiejskich.

Klastry powstające na obszarach wiejskich mogą wpływać na poprawę sytuacji społeczno-ekonomicznej mieszkańców polskiej wsi, ponieważ wspólne działanie ułatwia zwiększenie efektywności oraz innowacyjności gospodarowania i przetwórstwa. Przedsiębiorstwa funkcjonujące w ramach klastrów wspólnie mogą starać się o środki pomocowe, dotacje i środki unijne. Działanie klastrów może pomóc w zatrzymaniu na wsi wykształconej i zdolnej młodzieży oraz w zmniejszeniu skali bezrobocia na wsi przez kreowanie inicjatyw mających cechy przedsiębiorczości. Przede wszystkim jednak mogą przyczynić się do rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich. Zasygnalizowany problem jest ważny, aktualny i stanowi punkt wyjścia do badań nad uwarunkowaniami rozwoju klastrów na obszarach wiejskich województwa opolskiego.

LITERATURA

- Cygler J., 2002. Alianse strategiczne. Difin, Warszawa.
- Harasim A., 2010. Gospodarowanie zrównoważone na poziomie pola produkcyjnego. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, Roczn. Nauk. T. 2, 177.
- Klasy w województwie kujawsko-pomorskim. 2011. PARP, Bydgoszcz, 41-48.
- Klasy w województwie lubelskim. 2011. PARP, Lublin, 12-19.
- Klasy w województwie lubuskim. 2011. PARP, Zielona Góra, 18-28.
- Porter M., 2001. Porter o konkurencji. PWE, Warszawa, 34.
- Prawo ochrony środowiska. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Dz.U. nr 62, poz. 627, z późn. zm.
- Rolnictwo i obszary wiejskie w Polsce w latach 1992-2007. 2009. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Analiz Ekonomicznych i Prognoz, Warszawa, 3.
- Staniak M., 2009. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w aspekcie środowiskowym. Woda-Środowisko-Obszary wiejskie, Roczn. Nauk. T. 3, 189.
- Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013. 2005. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 26.
- Szymoniuk B., 2003. Klasy wiejskie na Lubelszczyźnie – praktyka grupowej przedsiębiorczości. Org. Kier. 2, 14.
- UNIDO, 1999. SME Cluster and Network Development in Developing Countries: The experience of UNIDO, Private Sector Development Branch, Working Paper, 2.
- www.klasy.org. 2012. Serwis poświęcony klastrom, Klasy wiejskie w procesie rewitalizacji ekonomicznej wsi (28.01.2005).

CLUSTERS AS A FACTOR FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN RURAL AREAS

Summary. Sustainable development is one of the determinants of strategic thinking and current operation of modern companies. Sustainable development is a factor in other words, in which companies come to work. It is an important factor, and having far-reaching repercussions, but it is not the only one. Enterprises should therefore take in its action it into account, adapt to it and benefit from its existence, but that does not mean that this fact can and should be the only determinant of their performance. The determinant of its action should reflect the clusters, especially those operating in rural areas.

Key words: cluster, sustainable development

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.04.2012

Do cytowania – For citation: Sokińska J., 2012. Klasy jako czynnik zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich. J. Agribus. Rural Dev. 3(25), 251-259.